

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

11^e Jaargang

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1903

Gemengde Berichten.

Antiek nederlandsch goud- en zilversmidswerk; 16 cartons met fotografiën van 34 smeedwerken, tentoongesteld te Leeuwarden in 1900. Uitgegeven en toegelicht door het Bestuur van het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde.

*Opnamen van W. A. SLAGER.
MEIJER & SCHAAFSMA, Uitgevers, Leeuwarden,
1902.*

(Tekst in het nederlandsch en fransch.)

In den zomer van 1900 is te Leeuwarden een tentoonstelling gehouden van antieke goud- en zilverwerken, die veel succes heeft gehad. De met zeer veel zorg opgemaakte en chronologisch bewerkte katalogus bevat 667 nummers, waarvan 169 1) penningen en munten zijn.

Om deze hoogst merkwaardige tentoonstelling van blijvend nut te doen zijn, heeft het bestuur van het Friesch Genootschap de meest belangrijke voorwerpen op 16 kartons in fraaie foto's doen afbeelden. De begeleidende, met weinig woorden veel zeggende tekst is van de hand van den heer Mr. P. C. J. A. BOELES, konservator-bibliothekaris van het Friesch Genootschap, blijkens de daaronder geplaatste initialen. Op vele plaatsen is deze beschrijving uitvoeriger

1) De afdeling penningen is beschreven door ons medelid, den heer S. WIGERSMA Hz.

dan de katalogus der zilvertentoonstelling en hier en daar, op grond van voortgezet onderzoek, ook meer stellig, door verwerking van meer vergelijkings-materiaal. 1).

Onder deze 16 platen is een tweetal, dat voor de lezers van dit tijdschrift bijzondere waarde heeft, omdat men daarop afbeeldingen vindt van munten en penningen.

De eerste plaat vertoont een negental germaansche sieraden uit de 6^e tot de 10^e eeuw na Chr., de tweede geeft vier zeldzame, deels onbeschreven penningen uit de 16^e en 17^e eeuw. Daar het, om maar iets te noemen, voor de studie der figuren, die sommige angelsaksische sceattas versieren, van groot belang is kennis te nemen van de sieraden der oude germaansche volken uit de vroegste middeleeuwen, wensch ik bij hetgeen de heer BOELES ons hieromtrent mededeelt eenige beschouwingen te voegen.

Germaansche sieraden in edel metaal behooren tot de grootste zeldzaamheden in onze museums, zegt de heer BOELES. Wij willen hieraan toevoegen, dat dit niet alleen in ons land, maar overal het geval is. Nemen we bijv. België, het land, waar op sommige plaatsen de grond bezet is met belgisch-romeinsche en frankische begraafplaatsen, waar duizende bij duizende kostbare voorwerpen zijn gevonden, in België, zeg ik, zijn gouden, ja zelfs zilveren sieraden uit de eerste eeuwen onzer jaartelling hoogst zeldzaam. Hooren we wat een der meest bevoegde oudheidkundigen op dit gebied ons hieromtrent mededeelt: „Les métaux précieux”, zegt de heer BÉQUET, 2) de geleerde directeur van het aan frankische sieraden zoo rijke „musée de Namur”, „ne furent que très rarement employés en Belgique, sous la domination romaine, pour la confection des

1) Het sierplaatje van Krassum bijv. (*kat.* no. 16), dat als iersch gordonswerk stond genoteerd, kon nu op een lijn gesteld worden met den gordelklamp van Wieuwerd.

2) ALFR. BÉQUET, *La bijouterie chez les Belges*, page 3.

„bijoux; sur plus d'un millier de ceux-ci que possède le musée de Namur, on n'en rencontre qu'un seul en argent et pas un en or." De heer BÉQUET zoekt dit zonderlinge feit te verklaren uit een artikel, voorkomende in de wet der XII tafels, waarbij het den Romeinen verboden was goud in de graven te leggen.

Maar zelfs in latere eeuwen bleef dit zoo het geval

„Le VIe siècle vit disparaître dans nos régions de la Meuse les derniers restes de l'influence artistique de Rome.

L'emploi des métaux précieux devint très rare, l'or était réservé pour la fabrication de la monnaie". 1)

Een uitzondering hieróp maken de vingerringen, die in voldoende aantal in edel metaal worden gevonden; op de leeuwarder tentoonstelling, waren vier gouden ringen uit dit tijdperk, (*Kat. n°. 6 I-II, 7 en 9*), wat ook verklaarbaar is, daar in den romeinschen tijd of, meer precies aangeduid, in PLINIUS tijd, zelfs de slaven gouden ringen droegen. Men droeg ze aan iederen vinger, aan elk lid daarvan, zelfs aan de teenen van den voet. 2)

Het germaansch museum te Neurenberg bevat fraaie fibulae uit de belangrijke vondst bij Mertloch, ook zag ik er een grooten gouden filigraan ooring, die zeer fraai was.

Vervolgens worden er sieraden aangetroffen uit: Eisen mit Tauschirung, d. h. mit Einlagen von Gold, meist aber Silberfäden. Dergelijke bewerkte sieraden, „à la damasquinure", zooals de Franschen zeggen, hebben de oude belgische begraafplaatsen in menigte opgeleverd.

De heer BOELES spreekt nog van de prachtige gouden merovingische halsringen, eertijds te Velp gevonden, 3) die thans te Berlijn bewaard worden, vervolgens vermeldt

1) ALFR BÉQUET, *Les bagues franques et mérovingiennes du musée de Namur.*

2) D. A. VAN BASTELAER, *Deux cimetières Belgo-romains. à Charleroi,* p. 25 et 26.

3) Afgebeeld in PLEYTE, *Ned. Oudheden.*

hij een frankisch reliëf-schrijntje van gekloisonneerd glaswerk in de Betuwe gevonden, (Aartsbisschoppelijk Museum te Utrecht) eindelijk eene schijfvormige fibula in het Stedelijk Museum te Utrecht, gevonden bij den Dom aldaar.

Het strand van Domburg, dat zoovele bronzen voorwerpen heeft opgeleverd, gaf slechts één gouden sierplaatje, (MACARÉ II pl. IV n°. 1), waaraan een bélière was bevestigd.

Het is versierd met een kruis van filigraanwerk met vier gouden bolletjes in de hoeken. (Verzameling Zeeuwsch Genootschap.)

In de „*Oudheidkundige verhandelingen en mededeelingen*” beeldt Dr. L. J. F. JANSSEN een groote gouden fibula af, waarvan de middellijn 56 mm. bedraagt. Dit kostbare stuk ter goudswaarde van f 22.— werd in 1846 op een akker te Bunen (Drenthe) gevonden.

Het geheele veld was met fijn filigraan bewerkt, het kruis in het midden en de krans van gouden bolletjes er omheen waren hol. De goudsmid KOOIMAN te Schoonhoven, aan wien het was overgegaan, verklaarde het stuk in den smeltkroes te zullen doen, wanneer hij er niet omstreeks het dubbele van de goudwaarde voor kreeg. Dr. JANSSEN heeft helaas geen pogingen gedaan het prachtige sieraad voor den smeltkroes te beveiligen.

Meerdere voorbeelden uit andere museums zouden zijn aan te halen, maar de genoemde zijn voldoende om te bewijzen, dat germaansche sieraden in edel metaal zeldzaam voorkomen. De groote goudvondst te Wieuwerd uit 39 stuks bestaande, gelukkig voor ons land behouden, behoort dan ook tot de gewichtigste op dit gebied.

De sieraden, afgebeeld op karton I van het antiek gouden zilverwerk, zijn door den heer BOELES 1) als volgt beschreven :

1) Door den schrijver worden zeer merkwaardige beschouwingen omtrent de vermelde voorwerpen gegeven, waarnaar wij ieder, die belang in germaansche sieraden stelt, dringend verwijzen.

1. ± 6^e eeuw n. Chr. Bracteaat gevat in 4-dubbelen parelrand om tot mantelspeld (fibula) te kunnen dienen. Gevonden in 1864 tusschen Arum en Witmarsum (Friesland.) Goud, ware grootte; Gew. 16 gr. (*Verz. van het Friësch Genootschap te Leeuwarden.*)

2. 7^e eeuw. Merovingische gordelklamp van goud, belegd met ornament van filigraanwerk, gevonden te Wieuwerd. (*Museum te Leiden.*)

3. 7^e eeuw. Merovingisch hangsieraad van goud, gevonden te Wieuwerd. De breede rand van filigraanwerk omvat een frankische imitatie van een byzantijschen solidus (Justinianus 527—565 n. Chr.)

(*Rijksmuseum van oudheden te Leiden.*)

4-6. 7^e of 8^e eeuw. Noorsche bracteaaten, gediend hebbende tot sieraad of amulet. Zij bestaan uit dunne schijven, waarin de voorstelling is geperst of gedrukt, in tegenstelling met den zoeven genoemden bracteaat van Arum (n°. 1), die gegoten werd. (*Friësch Museum.*)

7. 7^e eeuw. Merovingisch sierplaatje van goud met vijf dergelijke voorwerpen gevonden in de terp van Krassum (Groningen). Het filigraan werk is in alle opzichten gelijk aan dat van den gordelklamp van Wieuwerd. (*Museum van Groningen.*)

8. 9^e of 10^e eeuw. Schijfvormige fibula van goud met de gereleveerde voorstelling van een vogel, waarvan vooral de houding prachtig is. Op den rechtervleugel een cel met een schijfje kwarts. Gevonden in Friesland. (*Friësch museum.*)

9. Oorhanger van goud, gevonden bij het graven van een put te Beersterhoogen (Groningen) in type gelijk aan de merovingische oorhangers afgebeeld bij LINDENSCHMIT. (*Museum Groningen.*)

De beide sieraden met nabootsingen van romeïnsche

keizers, zonder leesbaar omschrift zijn uit verschillende tijden. No. 1, waarop het keizerlijk borstbeeld door een vierdubbelen groven bolletjesrand is afgezet, is volgens den heer BOELES het oudst, wat ik gaarne aanneem.

De met filigraan bewerkte fibula n° 3 is overeenkomend met sommige sieraden uit den merovingischen tijd in België gevonden. Aan dien tijd herinneren tevens de bolvormige, hoog uitstekende versieringen, hier vijf in getal, op den gordelklamp n°. 2.

Een dergelijke gesp, maar van „bronze étamée, ornée luxueusement de ciselures en serpents entrelacés de style mérovingien”, eveneens versierd met „cinq têtes de clous bombées”, is in een frankisch graf te Fontane Valmont opgegraven.

Bij de drie merkwaardige brakteaten n°. 4-6 (zie figuur n°. 3) willen we wat langer stilstaan. Zooals wij gezien hebben, is op deze eenzijdige, uiterst dunne brakteaten, een kronkelend slangachtig dier gestempeld, uit zoovele bochten bestaande, dat men moeite heeft den loop daarvan te volgen. Het is een type, dat in Skandinavië veelvuldig voorkomt, doch overigens in dezen vorm weinig wordt aangetroffen.

„Het zijn,” zegt de heer BOELES, „de eenige sieraden, waarvan men met zekerheid kan zeggen, dat zij door de Noormannen in Nederland zijn geïmporteerd.”

Reeds sinds een halve eeuw hebben de noorsche oudheidkundigen zich veelvuldig beziggehouden met het bestudeeren der in het Noorden gevonden brakteaten en deze in groepen verdeeld.

In een rijk geïllustreerd werk is het den heer B. SALIN 1) gelukt die groepenvorming te voltooien in verband met type en vindplaats. De noorsche brakteaten — er zijn er

1) B. SALIN. *De Nordiska guldbraktearna*, opgenomen in *Antiquarisk Tidskrift för Sverige* XIV No. 2.

vijf in 't geheel — in Friesland opgegraven, behooren tot de laatste verbastering van de west-gothlandsche groep, die in het zweedsch den naam van „tillbakaseende djur” (achterwaarts ziend dier) draagt. Zij komen, wat voorstelling betreft, geheel overeen met de door SALIN onder n°. 85 en 86 afgebeelde brakteaten. (Zie fig. n°. 2.)

Op vroegere brakteaten van diezelfde groep, ziet men een dier, dat de kop naar achteren wendt.

Langzamerhand is, volgens SALIN, dit type in een kronkelend dier veranderd. Op twee der in Friesland gevonden brakteaten, waarvan er hier (fig. n°. 3) een is afgebeeld, zijn, volgens den heer BOELES, handjes zichtbaar, als eenig overblijfsel van een mansfiguur, dat dikwijls op de noorsche brakteaten voorkomt.

Er is in het artikel van SALIN een brakteaafbeelding, die het achterwaarts ziend dier in zijn oorspronkelijken vorm vertoont. (Zie fig. 1.)

Fig. 1.

Fig. 2.

Vergelijkt men dezen brakteaafbeelding met het door denzelfden schrijver onder n°. 85 (zie fig. 2) afgebeelde type, dat het meest frappant overeenkomt met de friesche exemplaren (zie fig. 3), dan ontdekt men dadelijk het verband dat er tusschen deze sieraden bestaat, vooral wanneer men de cirkelvormige kronkels van fig. 1 in het oog houdt.

Fig. 3.

In een zijner brieven deelt de heer BOELES mij zijn vermoeden mede, dat het achterwaarts ziend dier (zie fig. n°. 1) op de noorsche brakteaten in betrekking moet hebben gestaan met de figuren op den angelsaksischen sceatta, type wodan-monster. Daarop is, zooals men weet, een barbaarsch aanzien hoofd, met steil opstaande haren, baard en groote snor te zien. De keerzijde wordt ingenomen door een achterwaarts zienden draak van vierkanten vorm. (Zie fig. 4.)

Er is inderdaad wel wat voor de zienswijze van den heer BOELES te zeggen; daarbij dient echter, mijns inziens, te worden aangenomen, dat de angelsaksers hun draaktype aan de noorsche brakteaten hebben ontleend en dat het omgekeerde geval wel niet zal hebben plaats gehad.

Laat ons deze punten even nagaan.

C. F. KEARY laat de voorzijde van dezen draak-sceatta van merovingische typen afstammen — some merovingian coins 1) with the head of the Christ — maar schrijft er het woordje „probably” bij.

Slaan we nu de vier deelen open van A. DE BELFORT's standaardwerk over merovingische munten, dan zien we, dat bijna alle daar afgebeelde muntjes een „tête de profil” vertoonen. De aanziende hoofden maken een zeer sterke minderheid uit.

Die hoofden laten het haar zien, gescheiden op het voor hoofd, aan beide zijden over de ooren recht — somtijds

1) C. F. KEARY *Cat. of English coins, Anglo-saxon series*, blz 16.

ook aan de punten naar buiten omgebogen — naar beneden hangende.

Dat was o. a. de gewone haardracht der laatste merovingische vorsten 1) THIERRY III, DAGOBERT II, CLOVIS III en CHILPÉRIC II.

Slechts enkele dezer aanzierende hoofden hebben de haren steil naar boven en lange stijve snorren, wat er een vreemd barbaarsch uiterlijk aan geeft en daardoor het type der wodan-sceatta's inderdaad eenigszins nabij komt.

Twee groepen dezer „têtes de face” zouden door het groot aantal, dat er oudtijds van moet geslagen zijn, in aanmerking kunnen komen als prototype voor de wodan-sceatta's. Het zijn de merovingische munten te Cabilonnum (Chalon s/Saone) en te Parijs geslagen.

De eerste soort is door wijlen DE PONTON D'AMÉCOURT in acht groepen verdeeld. De aanzierende hoofden vindt men in de 6de en 7de groep terug. Het type is echter geheel anders dan dat der wodan-sceatta's, ook hebben al deze munten op de keerzijde een kruis, geen enkele is met een draakachtig dier versierd.

Dit is eveneens het geval met de munten, komende uit het parijsche merovingische munthuis. Vele dezer stukjes — DE BELFORT III n°s. 3372 - 3380 — op naam van den muntmeester ARNOALDUS, hebben steil opstaande haren, doch missen snor en baard.

Op de keerzijde ziet men een geankerd kruis, eigen aan de toenmalige munthuizen in en rond Parijs.

Hebben de angelsaksers een merovingisch aanzierend hoofd voor hun wodan-sceatta's gebruikt, dan moet het type der keerzijde dier sceatta's elders worden gezocht en komt men als van zelf in de skandinavische rijken terecht.

Wel is waar bestond toen ter tijde nog geen eigen noorsche munt, maar dit is juist een steunpunt te meer

1) LOUIS BLANCARD, *Les rois francs et la croix salique sur les monnaies mérovingiennes du cabinet de France.*

voor des heeren BOELES bewering, dat het draakfiguur aan noorsche brakteaten kan zijn ontleend, te meer daar KEARY, blz. 13, van deze keerzijde zegt: „This dragon-like figure is common on Irish and Anglo-Saxon M SS. Its prototype is probably not to be looked for on any coin”. Merkwaardig is het, dat er ook in Noorwegen vele brakteaten voorkomen, die een viervoetig dier met een manshoofd vertoonen, mogelijk een bepaalde religieuze voorstelling, waarop wel eens gewezen mag worden in verband met de wodan-sceattas, die eveneens een dier en een manshoofd vertoonen, zij het dan ook niet boven elkaar, maar aan weerszijden (fig. 4 en 5).

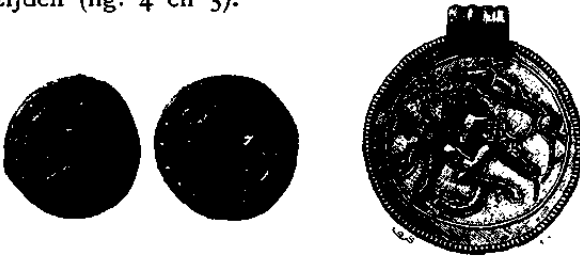

Fig. 4.

Fig. 5.

Er moeten tusschen de saksische stammen en de bewoners der noorsche kuststreken reeds vroegtijdig betrekkingen hebben bestaan. Deze laatsten moeten in hun arm, afgelegen land, bij het toenemen der bevolking, dikwijls aan gebrek en hongersnood ten prooi zijn geweest. Daar hun godenleer bovendien leerde, dat het een ongewenscht iets was, na den dood in armoedigen staat voor den machtigen ODIN te verschijnen, is het begrijpelijk, dat zij ook hierom langzamerhand op rooftocht uitgingen en al plunderende hunne bezittingen trachtten te vermeerderen.

De zetel van hun macht schijnt op het vasteland te hebben gelegen in Eistland, 1) dat wel de streek zal zijn

1) De fransche vertalers van „*Les systèmes monétaires*” van A. DE LA MAR hebben het woord Eistland door „Autriche” vertaald.

geweest, door het tegenwoordige Esthland ingenomen. „Ce „fut de ce centre qu'au Ve siècle les flottes normanniques „ravagèrent les côtes et commencèrent ou étendirent leurs „conquêtes en Saxe, Danemark, Suède, Norvège, Grande- „Bretagne, France et Espagne”. 1)

Eigenlijke koningen hadden zij niet, en dit moet, volgens DE LA MAR, den sleutel geven van het geheimzinnige feit, dat zij eerst heel laat eigen geld zijn gaan vervaardigen en zich bepaalden tot de geldstukken, die geïmporteerd werden, of die zij door plunderen verkregen.

La liste des rois Norsees, d'ODIN aux skot-konugs du VIIIe siècle, est purement fantaisiste,” zegt genoemde schrijver.

Ook de jaarmarkten, gehouden in de voornaamste kust-plaatsen der Oostzee, die druk werden bezocht en de ontwikkeling der heidensche Hansa, die vóór het karolingische tijdperk in noordelijk Europa in alle havensteden stapel-plaatsen van waren bezat, moeten het mogelijk hebben gemaakt, dat de saksische stammen herhaaldelijk met personen afkomstig uit de noorsche landen in aanraking kwamen en zodoende in het bezit geraakten van noorsche brakteaten.

Vóór de angelsaksers Engeland in bezit namen, konden zij dus met noorsche sieraden bekend zijn geweest.

Ten voordeele van het argument, dat de noren het kronkelend dier op de brakteaten niet aan de angelsaksers hebben ontleend, pleit, dat de skandinaviërs een paar eeuwen later het angelsaksische draaktype, juist zooals het op de sceatta's voorkomt, hebben gekopieerd. Zooals reeds is gezegd, ontmoet men in het noorden eerst zeer laat sporen van nationale munt. Men vergenoegde zich met het geld

Dat is, dunkt mij, onjuist. Onder Oostland moeten hier de Oostzee-kusten van het tegenwoordige Rusland zijn bedoeld, reeds zeer vroeg onder den naam Eystland bekend. De noormannen plunderden deze kusten herhaalde malen. (WINKLER PRINS *Geill. Encyclopaedie.*)

1) A. DE LA MAR, *Les systèmes monétaires, trad. franç.* blz. 90.

der omliggende landen, aangevuld door ontzachelijke hoeveelheden geïmporteerde arabische dirhems

Eerst in 1013 liet koning SVEN in Denemarken geld slaan; Noorwegen volgde in 1015 onder HÅKAN en OLOF DEN HEILIGE, 1) terwijl Zweden in dien zelfden tijd door verschillende muntmeesters geld deed vervaardigen. 2)

Het is bijna zeker, dat koning SVEN van Denemarken een muntmeester GODWINE uit Engeland naar het noorden heeft laten komen en dat door bemiddeling van dezen vorst 3) de noorsche en zweedsche koningen eveneens hunne engelsche muntmeesters hebben verkregen

Opmerkelijk is het, dat een GODWINE tegelijkertijd op de munten der drie skandinavische vorsten voorkomt; of deze een en dezelfde persoon is, durft HILDEBRAND niet bevestigen. De eerste eigen geslagen munten waren nabootsingen. We moeten echter nog een serie noorsche munten uit het begin der 10^e eeuw bespreken, welke voornamelijk op het eiland Borking (Björkö) gevonden zijn. De bewoners van dat eiland hadden toen ter tijde eenig verkeer met die van Duurstede, zegt HILDEBRAND. Geen wonder, dat op de noorsche munt-brakteaten, meest alle met een draag-oog voorzien, te Borking gevonden, een bekend duursteadsch type voorkomt. Het is dat van den denarius van KAREL DEN GROOTE met het woord DORSTAD op de keerzijde. (V. D. CHIJS, pl. XI).

HILDEBRAND geeft twee bladzijden vol afbeeldingen

1) ENGEL en SERRURE laten een HAKAN JARL, die van 989-996 regeerde en daarna OLOF TRYGGVESSON voor het eerst in Noorwegen eigen munt slaan. HILDEBRAND levert echter in zijn „*Nordens äldsta mynt*” het bewijs, dat de aan OLOF TRYGGVESSON toegeschreven munt niet aan dezen behoort, maar door OLOF den Heilige, in 1015 is geslagen. Uit datzelfde jaar dateert een munt van diens voorganger hertog HÅKAN; zijn naamgenoot, die van 989-996 regeerde, heeft evenmin als hertog ERIK, 1000-1015, eigen munt nagelaten.

2) HANS HILDEBRAND, „*Nordens äldsta mynt*”, blz. 6.

3) Dezelfde, *l.c.* blz. 2.

dezer nagebootste munten 1). Sommige hebben op de kz. in plaats van DORSTAD, een schip. Het zijn de n°. 2, 3, 4, 6, 7 en 8. De naam CAROLUS wordt op de n°. 6, 7 en 8 vervangen door een hert of door twee elkander aanzijnde vogels met groote kammen. De n°. 9-14 zijn voor ons doel van meer belang.

Zij hebben evenals de vorige den omvang van een frankischen denarius of van een angelsaksischen penny.

(Zie fig. 6.)

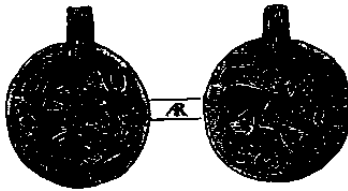

Fig. 6.

In het midden ziet men een barbaarsche kopie van den sceatta met het wodanhoofd, omgeven door kronkelende figuurtjes, waartusschen vier hoofdjes met groote snorren.

De keerzijde is geheel ingenomen door den linkszienden draak, zooals die op de wodan-sceatta's te zien is. Voor en tegenzijde van den sceatta zijn dus door de noormannen gekopieerd.

Men heeft van den draak geen slangachtig dier gemaakt, maar het type in hoofdzaak behouden.

Is er inderdaad verband geweest tusschen de oudste voorstelling der west-gothlandsche groep en den vierkanten draak der angelsaksers, dan meen ik uit het hierboven aangehaalde te mogen aannemen, dat niet de noren, maar de angelsaksers de nabootsers zijn geweest.

Plaatsgebrek maakt, dat wij over de tweede plaat, die,

1) HANS HILDEBRAND, *Nordens äldsta mynt*, blz. 8 en 9.

zooals wij reeds gezegd hebben, fraaie penningen bevat, slechts kort kunnen zijn.

Het eerste stuk, een prachtig geciseleerde penningplaat, vertoont een naar rechts gewend borstbeeld van KAREL V met baret en pelsmantel gekleed.

Omschrift: CAROL. V. IMP.-RO. S. AVG.

Vóór het opschrift een schildje, waarop een faas van?

Kan dat het wapen van Leuven zijn? (De gueules à la fasce d'argent.)

De heer WIGERSMA — *kat.* n°. 508 — beschrijft deze penningplaat als het werk van een onbekenden Duitschen meester, omstreeks 1540.

De uitdrukking van het gelaat des keizers is zeer opgewekt, de afhangende onderlip en uitstekende onderkaak worden door den baard weinig hinderlijk. De plooien van het gewaad zijn met groote technische kennis behandeld.

Diameter 76 cM. Zilver. Verz. *Friesch Genootschap.*

No. 2 — *kat.* n°. 539 — geeft de voorzijde van een huwelijkspenning door P. VAN ABEELE met omschrift:

„De Eendracht van het Huwelijck”

„Baart Winst van d'Aart En 't Hemelrijk”.

Flora gezeten met een hoorn des overvloeds in de hand.

Op de niet afgebeelde kz. zijn twee gelieven te zien, door een keten verbonden, slangen vertredend.

Omschrift; „Daar Twee Trouw Harten Sijn In Een”

„Siet Men De Haat En Twist vertreen”.

Zilver. Verz. *Friesch Genootschap.*

De derde — *kat.* n°. 555 — is een fraai gedreven zilveren pronkpenning, waarschijnlijk van WOUTER MULLER.

Ook van dezen penning is slechts ééne zijde afgebeeld.

Op de vz. ziet men een vorst, door zijn hofstaat omgeven, de staf in de linkerhand, op een troon gezeten. Een gevangene, de speer in de hand, wordt tot hem gevoerd.

Omschrift: „SECUNDUS spreekend (sic) dat zyn moeder neer dee sygen, straft spyt des keisers straf zyn wyze mond met zwygen.”

De niet afgebeelde keerzijde van dezen penning vertoont een oostersch vorst, die aan iemand gratie schenkt.

Omschrift: „Een vondling om het geld draait voor zyn Heer een strop,”

„’t Recht spreekt de meester vrij en hangt den vondling op. 1)”

Verz. *Friesch Genootschap*. Zie *Kat. SMIDT v. GELDER*, n°. 7194.

No. 4 eindelijk stelt, in zilver gedreven, een zeilpartij voor in 1777 in Friesland gehouden, waarbij WILLEM V en het stadhouderlijk gezin aanwezig waren. „Origineel zeer naïef friesch werk,” zegt de heer BOELES, „dat ons een juiste voorstelling geeft van den echt nationalen wedstrijd”

Voor- en keerzijde van dezen penning zijn in het *Verv. op v. LOON* n°. 518 afgebeeld en daar uitvoerig beschreven.

Het middengedeelte wordt door de vaart ingenomen, waarin men de deelnemende jachten ziet zeilen. Er is gang in de beweging dier vaartuigen. Op den voorgrond ziet men de achterzijde van drie tenten, waarvan de middelste de vorstelijke tribune zal hebben uitgemaakt, vlaggen noch andere attributen duiden zulks echter aan.

Slechts is deze hooger dan de andere, terwijl een trapje er toegang toe verleent. Vóór die tent staan geen toeschouwers. Een 15 tal bezoekers zijn voor en ter zijde der beide andere tenten geplaatst. Aan den overkant ziet men de Oude Schouw.

Bovenaan het gekroonde wapen van Friesland.

De keerzijde wordt door een opschrift gevuld.

Verz. *Friesch Genootschap*.

De overige 14 kartons bevatten veelal afbeeldingen van

1) Kan iemand onzer leden mij deze duistere omschriften verklaren?

fraai gedreven zilverwerk, waarvan de origineelen zelden voor het publiek te zien zijn.

Wij besluiten deze „bespreking” met nogmaals de aandacht onzer leden op dit belangrijke standaardwerk te vestigen.

M. DE MAN.

*La monnaie du roi ANTOINE DE PORTUGAL à Gorinchem (1583—1591) par L. M. ROLLIN COUQUERQUE
Amsterdam 1903. 161 en 80 blz. 2 platen.*

Zeer belangrijk voor onze vaderlandsche muntkunde is de bijdrage, die dezer dagen onder bovenstaanden titel bij den uitgever van ons Genootschap verschenen is. Doch niet alleen geeft dit werk ons een kiekje in 't leven en geknoei onzer haeghmunten, maar het toont ons ook duidelijk de zwakke rechtsverhoudingen uit de eerste dagen onzer Republiek, toen alle centrale gezag ontbrak en niemand dat muntgeknoei kon te keer gaan.

Daarbij is het boek in keurig fransch en in prettige, bijna mondaine stijl geschreven — wars van alle droogheid zoo vaak aan muntboeken eigen.

't Onderwerp leent zich hiertoe dan ook bij uitnemendheid; van de eene kant een roi en exil „DOM ANTONIO par la grâce de Dieu Roy de Portugal, des Algarves deça et della la mer en Africque, Seigneur de Guinée, de la conquête et navigation, du comerce d’Ethiopie, Arabie, Pierce et des Indes, etc. met zijn afgezant PIERRE DOR, de prinses VAN CHIMAY, gravin van Megen, die in 1584 haar tweeden man ontvloden was, Burgemeesters en Schepenen van Gorkum; allen lieden, die geld noodig hebben, ten minste het onder allerlei voorwendsels zich laten opdringen. Van de andere kant een aantrekkelijk weeuwte, dat als muntmeesteresse dat geld ruimschoots weet te scheppen.

Intrigues, leugen en bedrog onder fijngekozen en zwaarwichtig notarieele bewoordingen — ze vieren hier hoogtij.

Vooraf die muntmeesteresse „una vedua chi era tanto favorita delli burgamaestri”, die niet schrijven kon, maar „sut user de la faveur dont elle était l'objet” en onder die hooge bescherming slechts 't $\frac{1}{4}$ of $\frac{1}{5}$ gedeelte van haar muntslag in de muntbus verantwoordde, doet ons denken aan LAMMETJE ZONDAG met hare omgeving.

En wat de Generaels der Munte tot Dordrecht of de Staten van Holland ook beproefden om aan dit muntgeknoci paal en perk te stellen, telkens stuitten hunne pogingen af op de onafhankelijkheid der steden — als den eentonigen buffel van MULTATULI's SAIDJAH en ADINDA ontmoeten wij telkens en telkens weer: „Malgré tout, la monnaie de Gorcum continua à travailler”.

De artikelen van PROSPER CUYPERS (*Rev. Belge* 1851) en RENIER CHALON (1868, 1870 en 1875) hadden ons reeds tal van bijzonderheden omtrent ANTONIO's muntslag meegedeeld, evenzeer 't standaardwerk van TEIXEIRA DE ARAGÃO. HOOFT VAN IDDEKINGE (*Rev. Belge* 1877) had ons reeds in kennis gesteld met de geschreven bescheiden omtrent 't gorkumsche muthuis. Mr. H. O. FEITH (Groningen 1857) had de muntslag der Ommelanden te Gorkum behandeld, zoo ook de *Algemeene Kunst- en Letterbode* van 1857, doch geen van allen gaf ons een aaneengeschakeld overzicht van de muntgruwelen, die daar in de jaren 1583—91 plaats grepen.

Aan den heer ROLLIN COUQUERQUE de eer, dat wij in 20 hoofdstukjes, als in 20 tafreeltjes van eene vaudeville, een volledig overzicht krijgen van de beruchtste onzer haeghmunten. Eene doorwrochte en fijngevoelde bewerking blijft tot 't einde boeien.

12 April '03.

JOH. W. S.

*La Numismatique du siège de Middelbourg
de 1572 à 1574.*

In de „*Revue belge de Numismatique*”, jaargangen 1902 en 1903, verscheen onder bovenstaanden titel een opstel over de noodmunten, geslagen tijdens het beleg van Middelburg in 1572. Met een kort woord wensch ik de lezers van het *Tijdschrift* te wijzen op dit interessant artikel

Het behandelen van munt- en penningkundige onderwerpen heeft eigenaardige moeilijkheden. De stof is droog, ze vereischt eene bijvoeging om tot een leesbaar opstel te worden verwerkt. Die bijvoeging karakteriseert den auteur. Is hij artistiek aangelegd, dan zullen lijn en vorm zijne aandacht trekken. Hij zal schrijven over den stijl of de afleiding van het munttype. Beweegt hij zich op litterair gebied, de ontcijfering en de zin van het opschrift boeien hem. Trekt oeconomische studie hem aan, bij voorkeur behandelt hij de muntstelsels, gewicht, gehalte en waardeverhouding van het ruilmiddel. De wordingsgeschiedenis van het kunstwerk zal hem interesseeren, wanneer hij beschikt over technische bekwaamheden. De vraag, of de medaille gegoten, gedreven of geslagen is, wordt dan zijn onderwerp. Zoo hij echter voorliefde heeft voor historische studie en onderzoek, dan zal hij zich niet kunnen onthouden daarvan op elke bladzijde van zijn numismatisch opstel te getuigen. Hij steekt zijn onderwerp in het meest passend kleed. Geschiedenis en numismatiek zijn nauw verwant. De waardeering van een ruimen kring van lezers is hem verzekerd.

Mejuffrouw MARIE DE MAN behoort tot deze auteurs. Zij is in dit opzicht aan de traditie getrouw gebleven. Zij beschikt over voldoende historische kennis om in het verleden van hare stad en provincie volkomen thuis te zijn. Met nauwgezetheid raadpleegt zij authentieke bronnen. Haar stijl boeit.

In „de Middelburgsche noodmunten” zijn geschiedenis en penningkunde op zeer gelukkige wijze vereend.

Het ontstaan en gebruik dezer stukken vinden in het verhaal der belegering als vanzelve eene plaats.

Zij vormen eene schakel in de reeks van droevige lotgevallen, die men gedurende twee jaren van ongerief en ellende in Zeelands hoofdstad moest verduren.

Enkele fijne trekjes geef ik hier weer: op blz. 32 wordt vermeld, dat de spaansche schepen, die de belegerde veste van koren hadden voorzien, naar Antwerpen terugkeerden beladen met middelburgsche bedelaars. Men ontdeed zich aldus van onnutte monden.

Op blz. 58 vindt men een besluit van den magistraat van 28 Januari 1574, waarbij „geresolveerd” wordt, dat er vierdubbele gouden penningen geslagen zullen worden, om te dienen tot belooning voor hen, die gedurende de belegering trouwe diensten bewezen. De lijst van die verdienstelijke mannen bevat de namen van den baljuw, den burgemeester, de schepenen, de pensionarissen, den secretaris en de raden. Ook wordt bepaald, dat ROELANT JACOBSZ. MAGNUS, de kwartiermeester, met zoo'n goudstuk begiftigd zal worden. Op één na zijn 't dus allen leden van het stadsbestuur. Dit merkwaardig besluit werd genomen vóór de overgave der veste. Het stedelijk bestuur beloonde dus zich zelf of liever men verdeelde op deze wijze het nog overgebleven goud.

Van het penningkundige releveer ik de volgende belangrijke weinig bekende gegevens door de schrijfster vermeld.

Zeer duidelijk wordt bewezen, dat de daalders (zoogenaamde velddaalders) *niet* voor vijftig stuivers, maar voor zes schellingen of zes en dertig stuivers werden uitgegeven en de halven naar advenant. De derde stempel op de noodmunten, tot heden aangezien voor een teeken, dat het stuk na de overgave was ingewisseld, diende voor bewijs, dat de koersverhooging van het in cirkulatie zijnde

geld (ordonnantie van den Prins van Oranje, d.d. 7 Febr. 1573) ook op deze stukken was toegepast.

Over de gouden noodmunten vernemen wij, dat men met dezen muntslag eerst in Januari 1574, dus kort voor de overgave is aangevangen, dat zij het gewicht en gehalte hadden van een spaansche pistolet, voor acht schellingen of acht en veertig stuivers zijn uitgegeven en tot soldij dienden voor de busschietters, die de vesting verdedigden.

De in vele verzamelingen voorkomende koperen noodmunten van Middelburg blijken geslagen te zijn in het begin der 19^e eeuw. Men vond toen de oude stempels op het raadhuis terug en heeft daarmee afslagen in koper gemaakt, welke als curiosum aan den magistraat zijn rondgedeeld. De koperen stukken hebben dus *niet* als noodmunten gediend. Het zijn latere afslagen. Tegen de door BECKER nagemaakte zilveren nooddaalders, welke kenbaar zijn aan het verschil van gewicht, wordt met ernst gewaarschuwd. Zij zijn afgebeeld op blz. 92 en 93

Eene nauwkeurige beschrijving van alle variëteiten van middelburgsche noodmunten, die de schrijfster in verschillende verzamelingen heeft opgespoord, besluit deze belangrijke studie, welke door eene kaart en een viertal platen geïllustreerd wordt.

W.

Wetgeving.

BESLUIT van 13 December 1902, regelende de wijze, waarop de monsters, bedoeld in het 1ste en 2de lid van artikel 12 der wet van 28 Mei 1901 (Staatsblad no. 130), genomen en door de Commissie voor het Muntwezen onderzocht worden. (Staatsblad no. 219.)

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, enz. enz., enz.

Gezien artikel 12, 2de lid, der wet van den 28sten Mei 1901 (*Staatsblad* n°. 130), houdende bepalingen omtrent het toezicht en de zorg over de zaken der Munt, waarbij bepaald is, dat bij algemeenen maatregel van bestuur wordt geregeld de wijze, waarop monsters genomen en door de Commissie voor het muntwezen onderzocht worden van de in den loop van het vorige jaar door den Muntmeester opgebrachte en door den Controleur-Generaal goedgekeurde partijen munten;

Op de voordracht van Onzen Minister van Financiën van den 13^{den} September 1902, n°. 89, Generale Thesaurie;

Den Raad van State gehoord, (advies van den 21sten October 1902, n°. 19);

Gezien het nader rapport van Onzen Minister van Financiën van den 9^{den} December 1902, n°. 35, Generale Thesaurie;

Hebben goedgevonden en verstaan te bepalen als volgt:

Art. 1. Van elke opbrengst nieuw vervaardigde, door den Controleur-Generaal van 's Rijks Munt goedgekeurde munten, neemt deze voor het onderzoek door de Commissie voor het muntwezen het volgende aantal stukken:

a. van gouden of zilveren munt 4 stuks;

b. van bronzen of koperen munt 40 stuks.

Deze stukken worden in eene, door den Controleur-Generaal met den Muntmeester van 's Rijks Munt gemeenschappelijk gesloten en verzegelde proefbus geborgen. Voor elke aanmunting wordt eene afzonderlijke bus genomen.

Aan die bussen wordt eene door den Controleur-Generaal en door den Muntmeester onderteekende verklaring gehecht, vermeldende de in te sluiten muntsóort en den datum der verzegeling.

De proefbussen worden in eene, door den Controleur-Generaal gesloten kas bewaard.

Art. 2. De Commissie voor het muntwezen komt op een of meer dagen in de maand Januari van elk jaar, na oproeping door den voorzitter, bijeen in een der lokalen van 's Rijks Munt.

Art. 3. In de eerste bijeenkomst der Commissie ontvangt de voorzitter uit handen van den Controleur-Generaal van 's Rijks Munt de in artikel 1 bedoelde proefbussen.

Art. 4. Nadat de Commissie zich overtuigd heeft van den goeden staat der sluiting en verzegeling, gaat zij over tot het openen van de proefbussen en stelt het aantal muntstukken vast, dat zich in iedere bus bevindt.

Art. 5. De inhoud van iederen bus wordt gewogen en het gemiddeld gewicht van één stuk voor elke muntsoort vastgesteld.

Art. 6. Daarna neemt de Commissie uit elke bus:
bevattende *gouden munten*, één of meer monsters van 10 stukken.

bevattende *groeve zilveren munten*, één of meer monsters van 25 stukken;

bevattende *zilveren pasmunt* één of meer monsters van 100 stukken.

Voor elke dezer monsters bepaalt zij het gemiddeld gehalte.

Bevat eene bus minder dan bovengenoemd aantal stukken, dan wordt voor de vaststelling van het gemiddeld gehalte de geheele inhoud gebruikt.

Art. 7. De Commissie maakt van hare verrichtingen en bevindingen proces-verbaal op, dat door alle leden wordt ondertekend.

Art. 8. Voor hare onderzoeken is de Commissie bevoegd gebruik te maken van de lokalen en hulpmiddelen van 's Rijks Munt.

Onze Minister van Financiën is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* zal worden geplaatst.

Het Loo, den 13^{den} December 1902.

De Minister van Financiën,

WILHELMINA.

HARTE VAN TECKLENBURG.

Uitgegeven den *een en dertigsten* December 1902.

De Minister van Justitie,

J. A. LOEFF.

In de maand Februari j.l zijn benoemd tot leden der bij art. 11 der Muntwet 1901 bedoelde commissie: Prof. Dr. W. H. BAKHUIS ROOZEBOOM, hoogleeraar in de scheikunde aan de gemeentelijke Universiteit te Amsterdam, voorzitter, Jhr. Mr. J. H. VAN REENEN, lid der Algemeene Rekenkamer en Prof. Dr. E. COHEN, hoogleeraar aan de Rijks-Universiteit te Utrecht, sekretaris.

Nederlandsche Muntbiljetten.

In verband met het afloopen van het oktrooi der Nederlandsche Bank op 31 Maart 1904, is een wetsvoorstel ingediend tot intrekking der muntbiljetten, welke tot 1 April 1906 wettig betaalmiddel en tot 1 April 1909 inwisselbaar zullen blijven, met toekenning aan de Nederlandsche Bank van het recht tot uitgifte van bankbiljetten van f 10.—.

Z.

*Aanvulling en verhooging van het VII^{de}
hoofdstuk B (financiën) 1902.*

De ontwerpen voor de boetseersels van den nieuwen beeldenaar van Hare Majesteit de Koningin en van de wapenzijde der standpenningen zijn indertijd geleverd door den beeldhouwer P. PANDER, terwijl het vervaardigen van de stempels voor het tienguldenstuk, den rijksdaalder, den gulden en den halven gulden werd opgedragen aan een deskundige te Parijs, (P. TASSET,) voor een prijs van *twintig duizend francs*

Ten gevolge van verschillende omstandigheden heeft de oplevering aanzienlijke vertraging ondergaan, zoodat eerst in 1902 de laatste stempels geheel gereed kwamen.

Op de begrooting van dat jaar zijn echter geene gelden voor dat doel uitgetrokken.

Mitsdien wordt bij dit wetsontwerp een aanvulling en verhooging van *f* 10,000 voorgesteld.

Bij het onderzoek in de afdeelingen in de Tweede Kamer, werd er o. a. bezwaar gemaakt, dat op de voorzijde der nieuwe standpenningen de naam voorkomt van den ontwerper der boetseersels van den nieuwen beeldenaar van H. M. de Koningin. Dit werd in strijd geacht met de wet van 1901 tot nadere regeling van het nederlandsche muntwezen, welke den beeldenaar der standpenningen omschrijven en van den bovenbedoelden naam geene melding maken.

Ten aanzien van de aanvullingsbegrooting voor Financiën voor 1902, sloot men zich in de Eerste Kamer aan bij de opmerking in de Tweede Kamer, omtrent het voorkomen van den naam van den ontwerper der boetseersels van den nieuwen beeldenaar van H. M. de Koningin op de voorzijde der nieuwe standpenningen, wat strijdig werd geacht met de art. 7 en vlg. der Muntwet 1901. Naar aanleiding van het in de vergadering der Tweede Kamer door den minister medegedeelde, dat ook op de vroegere munten de naam van den ontwerper, hetzij voluit, hetzij met voorletters, werd gevonden, en in dergelijke zaken van de usance zekere rechtskracht uitgaat, werd de wensche-lijkheid uitgesproken, dat aan zoodanig gebruik, dat veeleer misbruik kon genoemd worden, een einde zoude gemaakt worden.

N. R. Ct.

Een lezing over munten en penningen.

Dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ, directeur van het Koninklijk kabinet van munten, penningen en gesneden steenen, heeft den 29sten April 1903 in den Rotterdamschen

Kunstkring een zeer boeiende causerie gehouden over „munten en penningen”. Er was een vrij talrijk gehoor opgekomen, dat met gespannen aandacht de keurige voordracht volgde.

De spreker begon met de volgende vragen te stellen: Wat is een munt? Wat is een penning? Wat is de penningkunde? Een munt is — zoo antwoordde hij — een door stad of staat gewaarmerkt betaalmiddel, een gedenkpenning een metalen monument, herdenkend een of ander historisch of sociaal belangrijk feit. De penningkunde is de wetenschap, die deze voorwerpen bestudeert. Penningkunde, numismatiek, is geen populair en een dikwijls bespot vak. Dit is echter een grove onrechtvaardigheid, meende spr., daar ò van een economisch, ò van een geschiedkundig, ò van een kunsthistorisch oogpunt deze wetenschap zeer belangrijk is. Hij stelde zich voor voornamelijk de munten en penningen te beschouwen van een kunsthistorisch standpunt en zou dan drie grepen doen; vooreerst de Syracusaansche munten, dan de Italiaansche Renaissance en eindelijk de moderne herleving van de gedenkpenningen in Frankrijk, België en Nederland. Vooraf werden eenige beschouwingen gehouden over het ontstaan van het geld uit den ruilhandel, over de beteekenis der oudste munten, over de portretten op Grieksche munten en over de techniek. Hierbij werd besproken de bekende muurschildering in het huis der Vettii te Pompeii, waar kleine geniën de verschillende manipulaties van het muntslaan beoefenen.

Vervolgens werd een overzicht gegeven van de ontwikkeling van het muntwezen in Syracuse, verhaald hoe daar, den gang der geschiedenis volgende, de munten van streng hiëratisch, zich ontwikkelden tot ware kunstwerken met de mooie vrouwenkopjes en sierlijke wedrenwagens.

Toen de Carthagers en Atheners werden verslagen, ontstonden munten van buitengewone schoonheid, waar de aller-eerste kunstenaars hunnen naam op pleegden te zetten

en die een bepaald monumentaal karakter hadden. De munt was dus toen de getrouwe weerspiegeling van hoog bloeiend nationaal leven, ditzelfde was in den Renaissance-tijd de gedenkpenning.

Een korte herinnering aan de beteekenis der Renaissance, aan de woeste grootheid en tot het uiterst door-gedreven individualiteit van steden en personen volgde. 't Was een tijd, dat en de staten en de menschen zich in goeden en kwaden zin geheel uitleefden, en dit sterk individueele vinden wij terug — zoo vervolgde spr. — in de gedenkpenningen.

Ontstaan te Padua — naar Romeinsche modellen — bloeide de medailleerkunst te Florence, Venetië en Rimini. Speciaal herdacht worden PISANO en MATTEO DE PASTI en hun kunstwerken, wier technische en historische beteekenis werd uiteengezet.

Voor al de gedenkpenningen voor SIGISMUND MALATESTA en FRANCESCA DI RIMINI werden in hun historische omgeving beschouwd. Geconstateerd werd, dat in die dagen vorsten, groote krijgshelden, pausen en geleerden vereeuwigd werden in het onvergankelijke metaal. Deze neiging om verdienstelijke mannen te herdenken vinden wij terug in Frankrijk, omstreeks 1870, toen PONSCHARME den stoot gaf aan den vernieuwden bloei dezer kunst.

En die herleving was noodig, want de toestand was vooral hier te lande diep treurig. De spreker zette vervolgens uiteen de techniek der nieuwere medailles: hij wees op het verschil in techniek met de oude munten en de gegoten Italiaansche medailles en op het aandeel, dat naast den kunstenaar de machine inneemt. Daarop besprak de heer DE CHAUFÉPIÉ: ROTY, CHAPLAIN en VERNON in Frankrijk, DE VREESE in België. In Nederland noemde hij de ateliers van BEGEER, waar consciëntieus werk werd geleverd, en wier beteekenis voor het betere wat er op het gebied der medailleerkunst gepraeesteerd wordt alle

waardeering verdient. Voorts besprak hij het werk van den, helaas, overleden BAARS, van WIENECKE en van FADDEGON. Spreker eindigde zijn voordracht met het uitspreken van de hoop, dat hij wat meer waardeering en belangstelling gewekt had voor de penningkunde.

Een groot aantal fotografiën, afgietsels, penningen en munten lichtten het gesprokene toe. *N. R. Ct.*

Een aanvulling op DIRKS 1813-1863.

DIRKS blz. 42 en op grond van dezen SNOECK in *Bijdragen* 2de druk n°. 422 vermelden een gedenkpenning op het Weener kongres in 1814, waarop de steden Nijmegen en Breda als vredesteden voorkomen. Beschreven en afgebeeld is die penning niet, doch thans stelt de Heer Jhr. M. A. SNOECK mij tot de beschrijving in de gelegenheid van dit onlangs door hem aangekochte stuk. De Vz. vertoont de vrede, met palmtak in de linker- en krans in de rechterhand, staande op een aardbol, in een krans omringd door de gelauwerde hoofden van de 14 natenoemen personen aangeduid, door boogsgewijs om de hoofden aangebrachte namen t.w. links (rechts gewend) van boven af: KAL. FRANZ II. - KÖ. WILHELM II - KR. V WÜRTEMBERG - F. BLÜCHER - HER. WELLINGTON - F. WITTGENSTEIN - GR. PLATOW; rechts (links gewend) van boven af: KAIS. ALEXANDER II - HER. V. WEIMAR - F. SCHWARZENBERG - F. WREDE - GR. BÜLOW - GR. YORK - KR. V SCHWEDEN.

Het omschrift vermeldt de navolgende data uit den veldtocht 1813/4:

TREBBIN. 23 AUG. 1813. KATZBACH. 26 AUG. 1813. KULM.
30. AUG. 1813 DENNEWITZ 6. SEPT. 1813. NOLLENDORF.
17. SEPT. 1813. LEIPZIG. 16 - 19 OCT. 1813.

De Kz. vertoont een door een romeinschen zegekar gekroonden triomfboog met drie poorten, waaronder het opschrift:

SIEGS UND FRIEDENS MÜNZE

ZUM WIENER CONGRESS

OCTOBER. 1814.

Hierom een omschrift op 6 regels, waarvan de 5 eerste een vervolg zijn van het omschrift der Vz., de 6de de vredeleden vermeldt:

a. ☼ HANAU. 30. OCT. 1813. BRIENNE. 1. FEBR. 1814. ORTEZ. 28. FEBR. 1814. TOURNAI. 7. MAERZ. 1814. LAON. 9. MAERZ. 1814. ARCIS S. AUBE. 21. MAERZ. 1814

b. ★ LA FERÉ CHAMPENOISE. 25 MÆRZ. 1814. MONT MARTRE. 30. MÆRZ. 1814. TOULOUSE. 10 APR 1814 ★ HAVNAU. 19. AUG. 1813. GOLDBERG. 23. AUG. 1813

c. . LÖWENBERG. 29. AUG. 1813. MÖCKERN. 27 AUG. 1813. PIRNA. 7. SEPT. 1813. WEISSENFELS. 13. SEPT. 1813. DÖMITZ. 16. SEPT. 1813. KASSEL. 30. SEPT. 1813

d. . FREIBURG. 20. OCT. 1813. FRIESENHEIM. 1. IAN. 1814. ST. M. AUX MINES. 10. IAN. 1814. CHARMES. 12. IAN. 1814.

e. . HOCHSTRAATEN. 12 IAN. 1814. BAR S. AUBE. 24. IAN. 1814. LA FERÉ CHAMPENOISE. 5. FEBR. 1814

f. DANZIG. ZAMOSK. MODLIN. STETTIN. GENF. NYMWEGEN. WITTENBERG. TORGAU. DRESDEN. LION. TOUL. BREDÁ. NANCY. BRÜSSEL. PARIS.

Tin, 76 m.M. (bestaat in geen andere metalen voor zoover bekend.) Z.

*Penning door M. J. F. VAN TETS te Breda geschonken
aan de Edele Handboogschutterij
„St. Sebastiaan” aldaar, 25 Augustus 1815.*

Vz. Het gekroonde nederlandsche wapen, omschrift in zeer groote letters:

DE EDELE HANDBOOGSCHUTTERY
TE BREDÁ

Kz. Opschrift:

TER VIERING VAN DEN GEBOORTE DAG
VAN ONZE DIERBARE KONING

TER GEDAGTENIS VAN DE WELDADIGE REGERING
VAN HOOGST DEZELFS DOORLUGTIGE VOORoudERS UIT HET

EEELE HUIS VAN ORANJE & NASSAU HEEREN & BARONNE
 VAN BREDA, STIGTERS & BESCHERMERS DER NEDERLANDSE
 [VRIJHEID.
 TOT HULDEN AAN DE NEDERLANDSE DAPPERHEID ONDER
 [AANVANG
 VAN DEN KONINGLYKE ERFPRIJS VAN ORANGE NASSAU
 [IN DEN
 SLAG BIJ WATERLO OP DEN 18^e JUNIJ 1815 DE OP NIEUWS
 [VERLANGDE
 ONAFHANGKLYKHEID & VOORSPOED VAN HET VADERLAND
 [BEVESTIGDE
 DOOR DE SCHUTTERS VAN ST. IS. SEBASTAAN DE OUDSTE
 [BROEDERSCHAP
 TE BREDA OP DEN 25 AUGUSTUS 1815 VOLGENS OUD
 [GEBRUIK PLEGTIG
 TER AANDENKING AAN DIE VOOR HET VADERLAND ZO
 [HEUGELIJKEN DAG
 NA DEN VOGELGESHOOTEN WORDENDE DOOR M. J. F.
 [VAN TETS, RAAD
 DER STAD BREDA & ONTVANGER PARTICULIER VAN HET
 [ZELVE
 ARRONDISSEMENT ALS OVERDEEKEN BIJ DIE GELEGENTHEID
 DE VOGEL AFGESCHOTEN & TOT KONING VAN HET GILDE
 UITGEROEPEN IS DOOR HEM TOT EENE AANDENKEN
 AAN DIEN PLEGTIGE DAG DIT SCHILD AAN DE
 BROEDERSCHAP VAN DEN EELEN HANDBOOG
 VEREERT.

Zilver gegraveerd, in rand als DIRKS n°. 788 doch zonder
 graveersel, met oog, 140 m.M. Verz. kasteel Heeswijk,
Bijdragen 2^e druk 442 *

Medegedeeld door Jhr. M. A. SNOECK.

*Penninkjes van de brouwerij „het Heyligh Geest”
te Antwerpen.*

In de 2de afl. der *Revue belge* van 1903, worden op plaat IV - VII penninkjes van antwerpsche brouwerijen afgebeeld. Daaronder vind ik er een — pl. VII n°. 79 — dat als volgt in den tekst wordt beschreven:

„Brasserie Het Heyligh Geest, le saint Esprit:

„Le saint Esprit, sous forme de colombe éployée, dans un „double cercle perlé.

„Rev. La lettre W entourée de deux cercles celui de „l'intérieur perlé”.

Musée du Steen.

In mijne verzameling armenpenningen is ook dit stukje met twee andere aanwezig, waarvan de voorzijden alle drie aan elkaar gelijk zijn.

Zij vertoonen den „Heiligen geest” in de gedaante van een duif met stralenkrans en uitgespreide vleugels.

De keerzijden zijn echter verschillend. N°. 1 heeft een W evenals het in de *Revue belge* beschreven penninkje, de beide andere hebben respectievelijk een B en een T.

Mij is steeds medegedeeld, dat deze stukjes armenpenningen der stad Gouda zijn geweest, ter verkrijging van B(rood), W(ijn) en T(urf).

Grond voor deze bewering kan ik niet aanvoeren.

Dat ze bij MINARD VAN HOORENBEKE als zoodanig voorkomen is geen afdoend bewijs, daar deze schrijver zich herhaalde malen in de bestemming zijner penningen enloodjes heeft vergist.

Kan een onzer leden hierover het gewenschte licht verschaffen? Behooren deze roodkoperen stukjes aan Gouda, dan moet n°. 79 van de *Revue belge* van de lijst der antwerpsche brouwerspenningen worden geschrapt. Zijn de penninkjes echter niet van Gouda, dan kunnen ook de

exemplaren, hebbende op de keerzijde de letters B en T, even als dat met W, aan de „Brasserie Het Heyligh Geest” te Antwerpen worden toegekend. M. D. M.

Les Médailles et Plaquettes Modernes,
door Dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ.

Begin April j.l. verscheen de 12e. afl. van 'gemeld werk, waarmede deel II compleet is; als titelblad is de andere zijde van VAN RUBEN's ontwerp poort voor de munt te Antwerpen toegevoegd.

Onder de afgebeelde buitenlandsche stukken komt ditmaal weinig voor, dat door opvallende fraaiheid van uitvoering of konceptie bizonder de aandacht trekt. Van G. DEVREESE een fraai plakketje voor een fotografenvereniging en een plakket met borstbeeld van ALPHONSE DE WITTE, dat ons niet zeer gelijkend voorkomt, wat wellicht aan de reproductie kan liggen; het origineel zagen we nog niet.

Van H. DUBOIS een mooie kop der fransche republiek; doch we missen diens fraaien penning met borstbeeld van PAUL KRÜGER („UTRECHT JUIN 1902”) en aan de Kz. symbolische voorstelling van den vrede. (Mijne verz.) Pl. LXXIII geeft ons vaderlandsche kunst te zien: FADDEGON's „Koningin” (*Tijdschrift* 1903 blz. 46) en plakket „ALIDA”, (het dochtertje van CHR. DE BOUTER, amanuensis aan 's Rijks Munt, in 1896 vervaardigd), zijn beide zéér fraai gereproduceerd. De afbeelding van zijn heerlijk mooie plakket met kniestuk van het dochtertje van ons medelid Prof. Dr. Jhr. J. SIX geeft het origineel slechts gebrekkig weer.

Van BEGEER 6 penningen: de 80-jarige AGATHA VAN MEURS, STEYN-penning, (*Tijdschrift* 1903 blz. 45), Arenlezende oude vrouw, (J. C. v. EELDE, 25 jaar kommissaris der spaarbank te Utrecht), portretten van W. VAN DER LEE, (40 jaar inspekteur van het onderwijs in Ned. Oost

Indië) en van RICHARD HOL, (40 jaar dirigent der concerten van het Collegium Musicum Ultrajectinum); achter den tekst nog een handelsmedaille voor duiventoonstellingen. Met groote vreugde konstateeren we, dat Nederland door beslist mooi werk vertegenwoordigd, een zeer goed figuur maakt onder de gereproduceerde stukken. Z.

*Ned. Belg. Ver. der Vrienden van de
Medaille als Kunstwerk.*

De jonge vereeniging telt thans twee eereleden, t.w. HH. KK. HH. de prinsen HENDRIK DER NEDERLANDEN en ALBERT VAN BELGIË, en 157 gewone leden, waarvan 100 tot de belgische en 57 tot de hollandsche sekte behooren. Deze laatste vergaderde 31 Januari j.l. op het Kon. Kabinet, op welke bijeenkomst ook tegenwoordig was de algemeene voorzitter, de heer ALPH. DE WITTE. Het afdeeliningsbestuur werd herkozen.

Waar een overschot van frcs. 640 was in het 1ste vereenigingsjaar en in het 2de op een dito van frcs. 1000 werd gerekend, besloot men om een extra-penning te laten maken en wel een bekroningspenning voor tentoonstellingen van beeldende kunsten, naar een ontwerp van G. DEVREESE den schepper van het fraaie draagteeken der vereeniging, wiens sympatiek werk ons uit *Médailles et Plaquettes Modernes* bekend is.

Van harte juichen wij dit besluit toe! Wanneer de geldmiddelen het toelaten zullen extra-penningen, beurtelings van hollandsche en belgische kunstenaars, worden geslagen.

In April j.l. ontvingen de leden een zeer fraaie penning van FADDEGON, herdenkende de vestiging van het nederlandsch gezag in Indië.

De voorzijde vertoont een landschap met indische monu-

menten; te midden daarvan staat de nederlandsche leeuw; een opschrift vermeldt de vestiging van het nederlandsche gezag.

De keerzijde vertoont een batikkend meisje en een ploegenden jongen man; het in het latijn gestelde opschrift geeft de woorden uit JESAJA weder: „Tot uw overheid zal ik vrede aanstellen en tot uw bestuurders gerechtigheid”.

Voor al het batikkend meisje is bijzonder mooi gemodelleerd.
Z.

Verlag Koninklijk Penningkabinet over 1901.

In zijn voorwoord kon de ijverige Direkteur mededeelen, dat de inrichting van (de meer in 't bijzonder voor het publiek bestemde) zaal I van het kabinet gereed is gekomen en de bezoekers aldaar thans een overzicht kunnen krijgen van de ontwikkeling der munt- en penningkunde, zoowel uit een oogpunt van kunst als van geschiedenis. Met dit belangrijke resultaat van zijn en zijner medewerkers onvermoeiden arbeid wenschen wij onzen voorzitter van harte geluk!

Belangrijk zijn de aanwinsten van grieksche munten uit de beroemde verzameling SIX, gedeeltelijk geschonken door Prof. Dr. Jhr. J. SIX en Jhr. W. SIX, gedeeltelijk uit gemelde verzameling aangekocht ter completeering van de in het kabinet aanwezige kollektie; de belangrijkste dier stukken vinden we op drie lichtdrukplaten in fraaie reproductie. Onder de vaderlandsche munten trekt vooral de aandacht de op Pl. IV afgebeelde, hoogst zeldzame dubbele stuiver van Batenburg (1621) aangekocht uit de muntvondst te Roosendaal. Bij de aanwinsten op penningkundig gebied wordt bijzonder de aandacht gevestigd op de zilveren penningplaat z. j. met borstbeeld van JACOBUS DE MOOR, (DIRKS, *Repertorium I*, No. 48), op den gouden gedenkpenning op den slag bij Nieuwpoort

1600, (onnauwkeurig afgebeeld VAN LOON I blz. 548 No. 3) en op een penning ter eere van BERNARD VAN BOCHOLT (1653), welke drie stukken op Pl. IV zijn afgebeeld. Verder vinden we nog enkele moderne nederlandsche penningen, waaronder een 10 tal geslagen bij gelegenheid van H. M.'s huwelijk en tal van moderne buitenlandsche penningen en plaketten, aangekocht om de verzameling op de hoogte te houden van de ontwikkeling der medailleerkunst.

Evenals gewoonlijk wordt een overzicht gegeven van de muntvondsten in ons land, waarbij vooral Noord-Brabant vruchtbaar bleek, waar vrij groote vondsten van hoofdzakelijk nederl. munten werden gedaan te Roosendaal, (1^e helft der 17^e eeuw), St. Oedenrode, (laatst der 15^e en eerste jaren der 16^e eeuw) en Veen bij Heusden, (2^e helft der 16^e eeuw). In Friesland vond men ten Oosten van Piaam 2 halve daalders van MARGARETHA VAN BREDERODE, abdis van Thorn (1563), een keulschen daalder (1568) en een dito van CHRISTOPHORUS VAN MANDERSCHIEDT, abt van Stavelot (1570). Verder werd nabij Rotterdam een maagdenburger daalder (1628) gevonden en nabij Nijmegen een aureus van keizer TITUS opgebaggerd. Z.

Van het Koninklijk Kabinet.

Door wijlen den heer A. A. DES TOMBE, gewoon hebbende te 's-Gravenhage, zijn aan het Koninklijk Penningkabinet gelegateerd de twee hieronder genoemde kunstwerken van den franschen graveur O. ROTY:

I. Gegoten bronzen plaquette met borstbeeld van de vrouw van den kunstenaar (*Médailles et Plaquettes modernes* Pl. XII 46) en

II. Gegoten bronzen plaquette met de borstbeelden van de ouders van den kunstenaar (*Médailles et Plaquettes modernes* Pl. XVI 59). *St.Ct.*

Munten uit aluminium.

De omstandigheid, dat aluminium zoo licht is en ook door het gevoel gemakkelijk van andere metalen kan worden onderscheiden, heeft de munt te Philadelphia er toe geleid proeven te nemen, of aluminium tot muntmateriaal geschikt is. Men denkt de koperen en nikkel munten door die van aluminium te vervangen, of een mengsel van aluminium met koper of nikkel tot muntmateriaal te vormen. *Vragen van den Dag.*

Munt te Peking.

Bij keizerlijk besluit is de oprichting bevolen van een Chineesche Rijksmunt te Peking en zal het geheele Chineesche Rijk door deze munt van gelijkwaardig geld worden voorzien. *N. R. Ct.*

Tentoonstelling te Arnhem 1903.

Van 22 Augustus tot 1 Oktoter a.s. zal het departement Arnhem der Maatschappij van Nijverheid een tentoonstelling van toegepaste moderne kunst houden. Onder de afdeelingen waarin de tentoonstelling is verdeeld, komt voor: „goud- en zilverwerken en juweelen met inbegrip van medailles, munten en plaquettes.” *Z.*

Finis Germaniae en NAPOLEON IV.

In de *Antiquitäten Zeitung* van 7 Januari 1903 vinden we den op blz. 68 hiervoor vermelden penning Finis Germaniae 1870 afgebeeld; de meening wordt uitgesproken, dat dit stuk geen duitsch werk, doch een kort voor den Sedan-dag te Parijs geslagen spotpenning zou zijn. Nog een eigenaardig stuk is t. a. p. afgebeeld n.m. een 5frank-

stuk van 1874 met Vz. (geslagen) linksgewend hoofd van prins LOU-LOU en het omschrift: NAPOLEON IV — EMPEREUR, geteekend C. DE. F. — ESSAI. Z

Le monete di Verona descritte ed illustrate da Quintilio Perini. Roveretto, Ugi Grandi en editori 1902.

De geleerde schrijver geeft in eene uitvoerige voorrede de geschiedenis van den staat Verona van af de oudste tijden tot aan de inlijving in 1866 bij het koninkrijk Italië. Daarna volgt als tweede gedeelte een systematische beschrijving der veroneesche munten, waaruit wij de namen der respektieve munten leeren kennen, alsmede de waarde waarvoor zij in omloop zijn geweest. Het laatste gedeelte vormt de vermelding van alle bekende variëteiten, geslagen door de dynastiën, waaraan Verona in loop der tijden heeft behoord.

De oudste daaronder dateert uit het begin der 10^e eeuw, de jongste veroneesche munt, n°. 54 der lijst, is op naam van keizer MAXIMILIAAN I (1509—1516) uitgegeven en voert op de Kz. den naam van den heiligen ZENO, den beschermheilige van Verona. Tal van wetenswaardige documenten verhoogden de waarde van het werk, dat, fraai uitgevoerd en geïllustreerd, tegen den prijs van 5 lire te verkrijgen is door bemiddeling van onzen sekretaris, den heer JOH. W. STEPHANIK te Amsterdam

M. D. M.

Inhoudsopgaaf van Tijdschriften.

Revue belge de Numismatique, 1903, 2e livr.

DUTILH, E. D. J. — Notes sur les médailles des Nomes de l'Égypte romaine. — DE MAN, M. — La numismatique

du siège de Middelbourg, 1572/4.* — HAMAL-MOUTON. — Un essai monétaire de la principauté de Liège, — VAN DEN BROECK. E. — Un jeton inédit de deux receveurs de Bruxelles du XIVe siècle. — DE WITTE, A. — Les jetons de la Verge de Menin. — DONNET, F. — Les méraux des brasseurs d'Anvers. — BIGWOOD, G. — Fabrications clandestines de monnaies d'or françaises sous l'empereur CHARLES VI dans les Pays-Bas autrichiens. — Correspondance. — Nécrologie, (CH. VAN SCHOOR,) — Mélanges.

* Dit artikel werd in deze afl. voltooid; zie de bespreking op blz. 233 hiervoor.

Rivista Italiana di Numismatica, 1902 fasc. IV, 1903 fasc. I.

DATTARI, G. Appunti di Numism. Alessandrina. — LANZA, M. CARUSO. Spiegaz. storica della moneta di Agrigento. — GNECCHI, E. Cronica della falsificazioni. — NOVATI, F. — La leggenda del tornese d'Oddone III Del Carretto — AMBROSOLI, S. — La zecca franco-italiano di Charleville o Carlipoli. — CERESOLE, G. — Il miglior modo per conservare le bolle di piombo. — SELTMAN, E. J. — The spurious gold coins of King Amyntas of Galatia. — Necrologie. — Bibliografia. — Varieta.

Op een plaat in afl. 4-1902 vinden we de zeer fraaie modellen afgebeeld voor de nieuwe italiaansche munten, ontworpen door F. JOHNSON te Milaan.

Bulletin international de Numismatique, 1902 n°. 4, 1903 n°. 1.

MOWAT, R. Les monnaies contremarquées de la collection H. MEYER. — TACHELLA, D. E. — Un tétradrachme du roi CAVARUS. — Bibliographie numismatique en Hongrie pour 1902. — Trouvailles. — Sociétés. — Musées. — Nouvelles diverses. — Nécrologie. — Questions — Bibliographie.

Onder de muntvondsten wordt vermeld die te Driewegen (*Tijdschrift* 1902 blz. 307); onder vereenigingen vinden we een kort woord over onze alg. ver-

gadering te Dordrecht; onder de nieuwstijdingen de benoeming van den geleerden ERNEST BABELON tot professor in de numismatiek en glyptiek aan het Collège de France.

Bulletin van den Nederlandschen Oudheidkundigen Bond, IV n°. 3.

Op het gebied der numismatiek vinden we eene korte beschrijving van de hand van den heer J. C. OVERVOORDE van de vondst van een pot met \pm 3500 hoofdzakelijk nederlandsche munten te Noordwijkerhout in December 1902. De oudste zijn van het eind der 15^e eeuw, de jongste van 1572.

Monatsblatt des num. Gesellschafts in Wien, Januari, Februari en Maart 1903.

Nach zwanzig Jahren. Magistratsnamen auf den Münzen von Scodra. — Berichtigung des Kalenders. — KENNER, Dr. F. Ueber Medaillen und Raitpfenninge aus der Zeit Kaiser FERDINANDS I — KUBITSCHKEK, Prof. W., Rückgang des Lateinischen im Osten des Römischen Reiches. — Die legenden der Reichsmünzstätte Antiochia. — Jubiläumsgeschenk des Kaisers FRANZ JOZEF I an den Papst LEO XIII. — Medaille auf Papst LEO XIII. — Numismatische Literatur. — Besprechungen. — Verschiedenes.

Onder de besprekingen vinden we een waardeerend woord gewijd aan aⁿ. IX en X van *Les médailles et plaquettes modernes*, van Dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ.

La gazette numismatique, VII n°. 4.

DE WITTE, A, Jetons banaux du XVe siècle, de fabrication française ou tournaisienne, signés du nom de leur graveur. — JUSTICE J. et FAYEN, A. Essai d'un répertoire idéologique de la numismatique belge 1883 - 1900. — Bibliographie. — Nouvelles diverses. — Nécrologie. — Ventes.

Bulletin de Numismatique, 1903 1 en 2,

REVEIL, Dr. C. — Sur un jeton satirique? — MAXE WERLY, L. — Du cours de la monnaie dans la région du Berroise. — Revue des Revues. — Livres nouveaux. — Médailles nouvelles — Lectures. — Académies et Sociétés. — Les Ventes.

Vragen en Antwoorden.

Geachte redactie,

Zouden de volgende looden en tinnen stukken nog eenige waarde bezitten voor de Nederlandsche numismatiek? Zoo ja, waarvoor zouden zij dan gediend hebben? Te vergeefs heb ik naar de beteekenis dier stukken gezocht. Misschien weet een der leden daaromtrent licht te verspreiden.

I. 1826. Vz. Staande leeuw, met zwaard en pijlbundel.

Kz. K
1826
245.

Zeer ruw bewerkt, lood, 22 m.M. diam.

II. 1832 Vz. 90 Ct
S.S.
1832.

N.B. 90 is ingeslagen; er komen er dus ook waarschijnlijk voor met andere waarden.

Kz. Glad.

Tin, 25 m.M. diam.

III en IV. Vz. H
L G ingeslagen.

Kz. Glad.

N.B. Het eene exemplaar is 3 à 4 m.M. dik, het andere dunner.

Lood, 27 m.M. diam.

V. Rechthoekig, 29 bij 16 m.M. Boven ingeslagen
VS, daaronder ingeslagen in een vierkant

VS
77

en daaronder nogmaals ingeslagen in een grooter vierkant

VS
77

O-Beierland.

J. KARREMAN

Antwoord op de vragen van den Heer J. KARREMAN.
N°s 1, 2 en 5 zijn mij onbekend, n°s 3 en 4 zijn avond-
maalspenningen van de Hersteld Luthersche Gemeente in
Amsterdam.

„Wijders is geresolveerd voor de bediening van het
Heilige Avondmaal lootjes te laten maken met de letters
H. L. G” (Notulen van de Kerkelijke Vergadering van
Direkteuren der Herst. Luth. Gemeente 1 Sept. 1791,
opgericht 3 Juli 1791; de eerste Avondmaalviering had
plaats 25 Sept. 1791.) Uit het kasboek blijkt, dat er ge-
maakt zijn 1000 loodjes voor f21.— door den loodgieter
M. RENSEN. M. D. M.

No. 2 is naar ik vermoed een huis- of hulpmunt eener
strafgevangenis en daar onder de plaatsen, waar strafgevan-
genissen zijn, er slechts een voorkomt, waarvan de naam
met een S begint, zou ik het stuk aan Sneek toeschrijven.

Z.

**Handelingen van de Jaarlijksche Vergadering
gehouden te 's-Gravenhage 18 Juni 1903.**

Aanwezig zijn de heeren: Dr. DE CHAUFÉPIÉ, SASSEN, STEPHANIK, JHR. VAN DEN BRANDELER, ZWIERZINA, Jhr. Ridder baronet SPEELMAN, MR. DEKETH, DR. BRAAKENBURG VAN BACKUM, ANTH. BEGEER, MR. VAN LANSCHOT, Jhr. MR. F. BEELAERTS VAN BLOKLAND, VAN RIJCKEVORSEL, DE WITT HAMER, MR. KLEIJN, Jhr. MR. C. BEELAERTS VAN BLOKLAND, Jhr. MR. TEIXEIRA DE MATTOS, VAN BELLE, BAS VETH, ACHTENHAGEN en CALAND.

Afwezig met kennisgeving de heeren: Burggr. B. DE JONGHE, BATAERD, ADR. BOM, Jhr. M. A. SNOECK, MR. BESIER, Mej. DE MAN, de heeren Jhr. VAN SYPESTEYN, VAN GEMUND, DU CROCQ, Jhr. MR. SNOECK, TER GOUW, WIGERSMA, BRUIJNESTEIJN, Jhr. RAM, Jhr. MR. VAN EYSINGA, HOLLESTELLE, C. L. J. BEGEER, DE WAARD, VAN DER HOOP, I. W. MENSO, J. C. P. E. MENSO, VAN LIS, Prof. Jhr. DR. SIX, ANKERSMIT, MR. GOEKOOP, VAN KERKWIJK, MR. SAAYMANS VADER, VAN DEN BROECK, DE WITTE, RUIJS DE PEREZ, BORDEAUX en ALVIN.

Notulen en verslagen van sekretaris en konseruator geven tot geene besprekingen aanleiding. Het verslag van de kommissie van redaktie wordt

met dank ontvangen. De voorzitter brengt een woord van hulde aan den heer ZWIERZINA voor de zorgvuldige bewerking van de inhoudsopgave der tien eerste jaargangen van ons tijdschrift en aan den heer DU CROCQ, die de zilveren brug geslagen heeft, waarover druk en verzending van dien index zoo spoedig konden plaats hebben. Benoemd worden: tot buitengewoon lid de heeren A. F. VAN BEURDEN, sekretaris van 't Genootschap Limburg, Roermond; P. N. VAN DOORNINCK, oud-burgemeester, Bennebroek; DR. P. DOPPLER, Maastricht; F. A. HOEFER, 2^e voorzitter van Gelre, Hattem; Jhr. H. M. SPEELMAN, Wittenburg, Wassenaar; W. O. SWAVING, adj.-archivaris, Middelburg; DR. F. C. WIEDER, Amsterdam, tot konservator de heer Jhr. MR. M. W. SNOECK te Heerenveen en herbenoemd tot kommissielid voor de redaktie van 't tijdschrift de heer AUG. SASSEN te Helmond. Deze laatste bij akklamatie.

De kommissie van redaktie begroot de onkosten voor jaargang 1904 op *f* 800.—. Na verschillende besprekingen wordt voorloopig *f* 700.— toegestaan en, aangezien de penningmeester afwezig is, het bestuur opgedragen te onderzoeken of deze post tot *f* 800.— kan worden verhoogd. Verder zal onderzocht worden of eene rijkstoelage ons in deze te hulp kan komen; mocht dit niet slagen, dan zal het bestuur eene ondersteuningslijst bij de leden doen rondgaan.

Tot plaats van bijeenkomst in 1904 wordt Alfen (Z.-H.) aangewezen.

DR. BRAAKENBURG VAN BACKUM schenkt voor de verzamelingen: brandspuitpenningen van Amster-

dam (wijk 23), van Alkmaar (no. 2), en van Hillegom, (deze laatste aan DIRKS onbekend), benevens een afgietsel van 't zegel van de Gouden Bul van 1356.

De voorzitter zegt den schenker dank voor zijne bijdragen.

Na eenige besprekingen, ingeleid door den heer BAS VETH, omtrent de werkzaamheden van 't Genootschap om de munt- en penningkunde te doen herleven en graveurs te steunen, wordt de openbare vergadering gesloten.

Aan de orde komt 't verslag van de kommissie voor 't nazien der rekening. Deze, bestaande uit de heeren Jhr. SPEELMAN en Jhr. VAN DEN BRANDELER, adviseert op verschillende gronden de rekening niet te aanvaarden, doch een der leden te belasten eene nieuwe geldelijke verantwoording over 1902 op te maken. De sekretaris wordt uitgenoodigd dezen arbeid te verrichten.

Na de rondvraag sluit de voorzitter de vergadering.

(Uittreksel uit de notulen.)

JOH. W. STEPHANIK.
